

LA GRAN GUERRA. DE GAZIEL A KUBRICK

Agustí Calvet - *Gaziel*.

Ara fa 100 anys, *Agustí Calvet* es trobava residint i estudiant a París, quan el sorprené l'esclat de la guerra entre França i Alemanya, a finals de juliol de 1914. Els dies que seguiren aquest fet van ser recollits en el famós *Diari d'un estudiant a París*, que descriu de manera gràfica, emotiva i reflexiva, com va viure en primera persona aquelles primeres setmanes del conflicte. *Gaziel* aconsegueix transmetre amb la mirada analítica i desapassionada d'un estranger, la reacció de la societat francesa davant l'atac del país veí, que passa de l'eufòria i la confiança inicial, als dubtes i el desconcert, en pocs dies. La narració, escrita inicialment com un diari personal, acaba convertint-se en un testimoni privilegiat, d'uns fets de transcendental importància, que s'iniciaren amb l'assassinat a Sarajevo de l'hereu de l'imperi austrohongarès, l'arxiduc Francesc Ferran d'Àustria i la seva dona, però que es venien coent de feia molts anys a la vella Europa. Un conflicte que sacsejaria tot el globus terraquí, acabaria amb imperis centenaris, mouria fronteres, s'emportaria més de 10 milions de vides humanes, i suposaria a la fi, l'inici d'una nova era social, política, econòmica, militar i tecnològica, que deixaria definitivament enrere el món tal i com s'havia concebut fins aleshores, aquell món d'ahir que diria *Stefan Zweig*. En aquells primers moments, però, res de tot això era imaginable, i la immediatesa del relat de *Gaziel* té precisament aquesta virtut: ens narra amb una perspectiva noucentista i quotidiana, uns fets que després es revelarien claus en la història de la humanitat.

Contràriament, les aproximacions cinematogràfiques a la Primera Guerra Mundial, ens descriuen el conflicte amb totes les seves conseqüències i amb el ple coneixement de la seva transcendència històrica. El cert és, però, que el seu tractament a la pantalla gran ha estat relativament reduït, sobretot per culpa de l'aclaparadora allau de films centrats en la Segona Guerra Mundial, tant durant la seva vigència com en els anys immediatament posteriors. No podem oblidar que als anys 40 la indústria de Hollywood es trobava ja a ple rendiment (cosa que no passa a la dècada dels 10), i era capaç de produir cintes a gran velocitat. A

més, la participació dels EEUU a la conflagració va ser molt més destacada, fet que va generar l'aparició dels films de propaganda. I tampoc es pot passar per alt que amb el nazisme al bàndol contrari, es tenia perfectament delimitada la frontera entre bons i dolents, fet que no era tan clar a la Gran Guerra, i això té una importància capital en el cinema, i en el gènere bèl·lic en particular.

Malgrat això, la collita de cintes emmarcades en aquest període històric no és gens menyspreable i ha donat algunes obres mestres indiscutibles, a més d'atreure a directors de primera línia. Sense anar més lluny, la primera pel·lícula de la història en guanyar el premi Oscar va ser *Alas* (1927), de *William A. Wellman*, drama mut centrat en el món de l'aviació, amb triangle amorós, que destaca per l'espectacularitat de les seves escenes de batalles aèries. Fruit del seu èxit, el magnat *Howard Hughes* va combinar la seva passió pel món del cinema i l'aviació a la producció més ambiciosa i cara feta fins aleshores, *Los ángeles del infierno* (1930), i que va ser reproduïda en l'inici del biopic de *Martin Scorsese*, *El Aviador*, on es descriu el grau de perfeccionisme d'aquest personatge únic del Hollywood clàssic. En aquest apartat aeri també cal destacar el primer film sonor del mestre *Howard Hawks*, *La escuadrilla del amanecer* (1930), que se centra en un tema recurrent en la seva filmografia, com és l'amistat i la camaraderia entre un grup d'homes, en aquest cas pilots de la força aèria aliada. Per l'altra bàndol destaca la figura de *Manfred von Richthofen*, el cèlebre pilot alemany conegut com el *Baró Roig*, que amb més de 80 avions abatuts es va convertir en una autèntica llegenda abans de ser abatut sobre el riu *Somme* el 1918, i que ha tingut també diverses aproximacions cinèfiles, com ara la irregular *El barón rojo* (1971), de *Roger Corman*.

El món de la literatura també ha proporcionat algunes adaptacions memorables, com ara *Sin novedad en el frente* (1930), en la qual *Lewis Milestone* adapta la gran novel·la d'*Erich Maria Remarque*, que posa l'èmfasi sobretot a mostrar la inutilitat i la cruïda de la guerra, allunyada de qualsevol èpica o sentit. També de la ploma d'*Ernest Hemingway* neix *Adiós a las armas*, basada en les seves pròpies experiències com a volun-

tari al front italià, i que compta amb la versió de 1932 de *Frank Borzage* amb *Gary Cooper*, i la de 1957 de *Charles Vidor* amb *Rock Hudson*. Més centrada en les devastadores conseqüències del conflicte bèl·lic no podem oblidar *Johnny cogió su fusil* (1971), on el propi Dalton Trumbo trasllada al cinema el seu llibre homònim on narra l'esfereïdora història del soldat que torna absolutament mutilat de la guerra.

La denúncia dels horrors d'aquest especialment cruent conflicte armat, és una de les constants del cinema sobre aquest fet històric. Aquí destaca per exemple *El gran desfile* (1925), de *King Vidor*, que posa l'èmfasi en la devastació de la lluita de trinxeres i la inutilitat de morir per la pàtria. O la més recent *Capitán Conan* (1996), de *Bertrand Tavernier*. Però si un nom sobresurt sobre la resta en el cinema antibèl·licista aquest és sens dubte *Senders de gloria* (1957). En aquesta peça magistral, *Stanley Kubrick* ens ofereix una autèntica lliçó de cinema, tant en la part tècnica, amb uns enfocaments i uns plans difícilment superables, com en la part dramàtica, amb algunes escenes que posen autènticament la carn de gallina. A més, furga en totes les misèries i contradiccions de la guerra, a través d'una història que contraposa la miserable vida a les trinxeres, amb les comoditats dels alts comandaments; que enfronta el patiment d'uns soldats enviats

alemany, a qui l'uneix la pertinença a l'antiga aristocràcia europea, la seva camaraderia, els seus gustos..., que malgrat tot es troben en fase d'extinció. I seguint els postulats de l'esquerra europea de l'època, aposta decididament per una entesa de les classes populars dels diferents països.

Però si ens trobem davant la primera guerra mundial, és perquè l'enfrontament va produir-se també fora dels límits del continent europeu. En aquest sentit, el segon gran camp de batalla va ser sens dubte l'Àfrica. I d'entre les seves dunes, han sortit films incontestables com *Lawrence d'Àràbia* (1962), en què *David Lean* regala a *Peter O'Toole* el paper de la seva vida, encarnant aquest oficial britànic que canvia el curs de la guerra contra els turcs quan aconsegueix unir les tribus àrabs per tal que lluitin per la seva terra; tot i que la seva idea d'un gran estat àrabi es vegi frustrada quan entra en joc el pragmatisme de la política anglesa. Una obra densa, de gran bellesa visual i amb uns retrats de personatges amb el millor i el pitjor de la naturalesa humana. També s'enfronten a l'exèrcit turc els soldats australians a *Gallipoli* (1981), de *Peter Weir*, un film notable, emocionant i que reivindica l'amistat en temps de guerra, i la pèrdua d'una generació per la seva culpa.

I malgrat que la llista podria ser

Fotograma de la pel·lícula *La escuadrilla del amanecer* (1930).

a una mort segura al camp de batalla, amb la frivolitat dels seus caps, més preocupats de justificar la seva posició i les seves ordres, arribant fins i tot a l'afusellament injust de 3 soldats; i que planteja obertament el classisme imperant durant *Gran Guerra*, plasmat en la utilització de les classes més populars de cada país, que en el fons no tenen diferències entre elles, per dirimir les disputes de les classes dominants. En una línia similar a aquest discurs es troba *La gran il·lusió* (1937), de *Jean Renoir*, quan contraposa les diferències socials de diversos presoners francesos, amb l'amistat d'un d'ells amb el seu carceller

molt més llarga, tan sols citar per acabar una obra d'*Steven Spielberg* injustament infravalorada: *War Horse* (2011). Un perfecte compendi del que va ser i suposar aquesta terrible guerra, i dels seus diversos enfocaments al cinema, que li serveix a més per fer un homenatge volgut al cinema de *John Ford* i a la seva Irlanda natal, a la manera clàssica de rodar, de fer el-lipsis, d'enquadrar, d'usar els primers plans... Perquè el passat no es pot oblidar i sempre cal treure'n lliçons i aprendre'n, com molt bé sabia també el nostre *Gaziel*.

MARC SERRA